

فشارهای نفتی ایالات متحد و راهکارهای مقابله با آن

پوشاندن پاشنه آشیل اقتصاد ایران

امنیت ملی با ادامه حیات صنعت نفت عجین شده است.

وضعیت بازار نفت چه از لحاظ عوامل اساسی (عرضه و تقاضا) و چه به لحاظ عوامل سیاسی - روانی به گونه‌ای که امکان یک درگیری جدید نظامی در حساس‌ترین منطقه نفتی جهان را افزایش دهد، قابل تأمل خواهد بود و به هر میزان که صادرات نفت از این منطقه کاهش یابد، قیمت‌های جهانی آن به سطوح غیرقابل پیش‌بینی کشیده خواهد شد. راجر استرن، استاد دانشگاه جان‌هاپکینز آمریکا معتقد است که اقتصاد ایران، یک اقتصاد وابسته به تک محصول نفت است و دو عامل، صادرات نفت ایران را فرسایش می‌دهد: یکی افت طبیعی تولید مخازن نفتی که در نیمه دوم منحنی تولید خود قرار دارند و دوم، رشد مصرف داخلی نفت خام که از شتاب فراوانی برخوردار است و البته، نتیجه این عوامل نیز کاهش نفت خام باقیمانده برای صادرات است.

وی احتمال‌ترین سناریو برای رسیدن ایران به قطع میزان صادرات نفت خام را بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۵ میلادی و در بهترین حالت ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۰ می‌داند.

استرن در جای دیگری، جهت‌گیری تحریم‌ها علیه ایران را تا حدود زیادی مشخص می‌کند و می‌گوید: حوزه‌های نفتی ایران نباید توسعه یابند، مگر تا حدی که امنیت انرژی آمریکا به خطر نیفتد. گفتنی است، علیرغم تلاش‌های آمریکا برای تضعیف این صنعت حیاتی،

کشورمان موفق به جذب ۲۰ میلیارد دلار سرمایه خارجی برای توسعه پروژه‌های نفت و گاز خود از سال ۱۹۹۵ شده است. در راستای جذب سرمایه‌گذاری خصوصی نیز اخیراً کنترل دولت بر شبکه‌های فرعی پروژه‌های توسعه نفتی کاهش و درها به روی بخش خصوصی باز شده و نزدیک به ۴ میلیارد دلار از قراردادهای نفت و گاز به بخش خصوصی داخلی و خارجی واگذار شده است.

لازم به ذکر است، برای اخذ قیمت بهتر و فروش نفت به ارزش غیردلاری، قراردادهای نفتی و مشتقات آن به ریال، یورو و سایر ارزهای معتبر منعقد خواهد شد. همچنین تولیدات پتروشیمی ایران تا سال ۲۰۰۹ به کشورهای خارجی پیش‌فروش شده است. گفتنی است، شرکت‌های بزرگ خارجی به دلیل نگرانی از تشدید تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل علیه ایران، برای همکاری با کشورمان دچار تردید شده‌اند و با وجود جذابیت‌های صنعت نفت ایران، از قطعی کردن قراردادهای خودداری می‌کنند. اما تا زمانی که کشورهای اروپایی نظیر آلمان و فرانسه به خرید نفت ایران ادامه دهند، کشورمان قادر خواهد بود اقتصاد خود را با مجازات‌های مالی بین‌المللی وفق دهد.

در راستای تلاش‌های دولت در سال جاری، واردات بنزین کشورمان کاهش یافته و امیدواریم افزایش بهای

سرمایه‌گذاری خارجی در بخش انرژی ایران

مقدار تولید مورد نظر	مبلغ دلار	شرکت	سال	زمینه سرمایه‌گذاری
۲۰۵۰۰۰ بشکه در روز	۱ میلیارد	توتال فینا (فرانسه) و ENI (ایتالیا)	۱۹۹۹	درود (نفت)
۴۰۰۰۰ بشکه در روز	۳۰۰ میلیون	توتال فینا، بولوی (کانادا) و ENI	۱۹۹۹	بلال (نفت)
۱۹۰۰۰ بشکه در روز	۸۰۰ میلیون	رویال داج شل (انگلیسی - هلندی)	۱۹۹۹	سروش و نوروز (نفت)
-	-	نورسک هیدرو (نروژ)	۲۰۰۰	آناران (نفت)
۲ میلیارد فوت مکعب در روز	۱/۹ میلیارد	ENI	۲۰۰۰	فازهای ۴ و ۵ پارس جنوبی (گاز)
-	۲۲۵ میلیون	GVA (سوئد)	۲۰۰۱	جست و جوی نفت دریای کاسپین
۱۶۰۰۰۰ بشکه در روز	۱ میلیارد	ENI	۲۰۰۱	دارخوین (نفت)
۲۵۰۰۰ بشکه در روز	۸۰ میلیون	شیر انرژی (کانادا)	۲۰۰۲	مسجد سلیمان (نفت)
-	۷۶ میلیارد	LG (کره جنوبی)	۲۰۰۲	فازهای ۹ و ۱۰ پارس جنوبی (گاز)
۳ میلیارد فوت مکعب در روز	۲/۶۵ میلیارد	استیل ایل (نروژ)	۲۰۰۲	فازهای ۶ و ۷ و ۸ پارس جنوبی (گاز)
۲۶۰۰۰۰ بشکه در روز	۲۰۰ میلیون	اینپکس (ژاپن)	۲۰۰۴	آزادگان (نفت)
۳۰۰۰۰۰ بشکه در روز	۷۰ میلیارد	سینوپک (چین) و ONGC (هند)	۲۰۰۴	یادآوران (نفت)
-	۵۰ میلیون	سینوپک (چین)	۲۰۰۶	بلوک گرمسار (نفت)
۱۰۰ میلیون فوت مکعب در روز	۲۰ میلیارد	SKS (مالزی)	۲۰۰۷	گلشن و فردوس (آفشور گاز)
۳۶ میلیارد فوت مکعب در روز	۱۶ میلیارد	آفشور نشنال (چین)	در دست انجام	گاز پارس شمالی (آفشور گاز)

استخراج: واحد تحقیقات ماهنامه «اقتصاد ایران» از CRS.

نفت در بازارهای جهانی از به زانو درآمدن اقتصاد ایران جلوگیری کند. اما بالا رفتن قیمت نفت موجب افزایش قیمت بقیه کالاهای مورد نیاز نیز می‌شود و به این ترتیب ناچاریم بخش بیشتری از درآمدهای نفتی را به واردات کالا اختصاص دهیم. در نهایت، فقدان سرمایه‌گذاری‌ها باعث می‌شود فرسودگی در صنعت نفت نمایان شده و با ادامه روند فعلی مصرف، احتمال دارد کشورمان تا سال ۲۰۱۵ خود، به وارد کننده نفت تبدیل شود. صنعت نفت ایران نیازمند سرمایه‌گذاری شرکت‌های نفتی بزرگ دنیا است که دارای فن‌آوری مدرن و ممتاز هستند. اما غیبت شرکت‌های بزرگی چون اکسان، بی‌پی و شوران، میدان را برای شرکت‌های نفتی درجه دوم و سوم کشورهای هند، چین و مالزی باز کرده است. این شرکت‌ها توانایی انتقال فن‌آوری دست اول و بازدهی بالا را ندارند و بنابراین تنها می‌توانند صنعت نفت کشور را برای حفظ تولید فعلی خودیاری کنند و به این ترتیب قادر به نوآوری نخواهند بود.

تولید نفت ایران در حال حاضر اندکی بیش از چهار میلیون بشکه در روز است، ولی اگر وضع به همین منوال ادامه یابد، هر سال ظرفیت تولید نفت ایران حدود ده درصد کاهش خواهد یافت. باید گفت ایران سالانه به چهارده میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در بخش نفت و گاز نیاز دارد. جدول همراه، میزان سرمایه‌گذاری در این بخش توسط شرکت‌های خارجی را نشان می‌دهد.

راهکارها و پیشنهادها

وابستگی به تک محصول نفت، نه تنها سدّی در مقابل توسعه بیشتر است، بلکه تهدیدی برای امنیت ملی به شمار می‌رود. بنابراین، متنوع سازی اقتصاد و تقویت تولید داخلی یک ضرورت است. به عنوان مثال، صادرات گاز طبیعی اگر چه خود نوعی خام‌فروشی است اما در کوتاه مدت می‌تواند از منظر متنوع سازی منابع تأمین درآمد ارزی کشور مورد توجه قرار گیرد.

تجربه شوک‌های اول و دوم نفتی نشان داده که وارد کردن درآمدهای افزایش یافته نفتی به اقتصاد کشور بدون برنامه‌ریزی و به نحوی که فراتر از کشتش و ظرفیت‌های زیرساختی اقتصاد باشد، ساختار اقتصاد را در معرض بیماری‌های گوناگون قرار می‌دهد، لذا پایداری به مکانیزم ذخیره ارزی یک مقوله مهم اقتصادی است.

مصرف بی‌رویه انرژی، مشکل دیگر اقتصاد کشور به شمار می‌رود (کل انرژی مصرفی حدود ۴/۲ میلیون بشکه نفت خام است که ارزشی معادل ۱۰۰ میلیارد دلار دارد). بهینه سازی مصرف و کنترل تقاضا باید سریعاً مورد توجه مسئولان و مردم قرار گیرد.

در پایان یادآور می‌شوم، مقوله انرژی و به ویژه مهمترین حامل‌های آن یعنی نفت و گاز، حوزه‌ای راهبردی است و در نتیجه، دشمن در مسیر تهدیدات و تحریم‌های خود به این بخش توجه دارد. بنابراین، بازشناسی دقیق جوانب توسعه این حوزه از اقتصاد و نحوه بهره‌برداری درست و هزینه کردن درآمدها به نگاهی دقیق و موشکافانه نیاز دارد. در نهایت لازم است، راه‌های مقابله با تهدیدها شناسایی و مصرانه پیگیری شود. ■